

Šo Raini ar Aspaziju vieno romantiski maigas jūtas, un abu satikšanos šķietami apdveš liktenīguma noskaņa, ko iezīmē Jāņa Šipkēviča (Shipsi) veidotie muzikālie akcenti. Otru, komiski zīmētu Raiņa versiju piedāvā aktieris Ģirts Krūmiņš, spēlējot dzejnieku brieduma gadus. Šis Raiņa tēls balstīts uz stereotipizētiem priekšstatiem par Raini vecumdienās – untumainu vecūku, kas aizrāvieš ar Mēnesmeitiņu un vingrošanas ruftinām, attiecībām ar Aspaziju kļūstot arvien atsvešinātākām.

Aspazija un Rainis – mūsu laikabiedri

Kaut arī abās izrādēs Raiņa un Aspazijas attēlojumā izmantota atšķirīga tehnika, tomēr idejiskais uzdevums ir līdzīgs – parādīt abus dzejniekus kā dzīvus, ikdienišķus cilvēkus.

Pirmajā gadījumā – izrādē *Raiņa sapņi* krievu režisors K. Serebreņņikovs pēta Raiņa sapņos (zemapziņā) un daiļrades motīvus sakņotus arhetipus. Raiņa un Aspazijas tēlus uz skatuves dekonstruējot un piešķirot 10 dažādiem aktieriem, tiek izceltas tikai atsevišķas dzejnieku personības un daiļrades šķautnes, ko tikpat labi varētu attiecināt uz jebkuru cilvēku.

Otrajā gadījumā – izrādē *Aspazija. Personīgi* – režisore M. Ķimele pievēršas biogrāfiski detalizētam dzejnieku mūža attēlojumam no jaunības līdz vecumam un nāvei.

Jubilejas gadā Aspazija un Rainis uz Latvijas teātru skatuvēm attēloti kā mūsu laikabiedri, vairāk uzmanības pievēršot abu dzejnieku ķermeniskajām un rakstura īpašībām, bet tā arī neuzdodot jautājumu, kādēļ viņi tiek uzskatīti par Latvijas kultūras dižgariem.

FENOMENOLOĢIJA MŪSDIENU PASAULĒ: JAUNA PIEREDZE

Māra Kiope, *Dr. phil.*, LU FSI vadošā pētniece, Rīgas Augstākā reliģijas zinātņu institūta asociētā profesore

Pārfrāzējot pazīstamo izteikumu, viena no Rīgas fenomenoloģijas skolas dibinātājām, profesore **Maija Kūle**, kolektīvās monogrāfijas *Fenomenoloģija mūsdienu pasaulē*¹ ievadā raksta: „Jāsaka, ka baumas par fenomenoloģijas nāvi pasaulē ir stipri pārspīlētas.” Tālāk filozofe paskaidro: „Mūsdienu postmodernajā literatūrā reizēm ir dzirdams, ka pienācis *jēgas* gals, notikumus nolasīt jēgas dimensijās skaitās vecmodīgi. Jēgas nav un nav fenomenoloģiskās problemātikas [...] tad rodas neatrisināma problēma par cilvēku savstarpējās saprašanās iespējām un jēgas nenoturību, ko

pavada relativisms un skepticisms.”² Kāpēc fenomenoloģija piesaista daudzus filozofiskās domas interesentus?

Tāpēc, ka tas ir mierīgs, līdzsvarojošs, aprakstošs un cerību pilns skatījums, kas tomēr tic cilvēka saprātam, jēdzīgam mērķim un saprašanās iespējām, „pat ja pasaules tvērumā piedalās ķermenis (šis seksuālais, ar bezapziņu pārpildītais ķermenis!), fenomenologa skatījumā tas ir jēgpilns. Tāpēc vienmēr būs cilvēki – fenomenoloģijas atbalstītāji, kas nevēlas pasauli un cilvēku uztvert saplosītā, ironijas pārpildītā un iznīcināmā veidā”³.

¹ Kūle, M. (sast.) (2016) *Fenomenoloģija mūsdienu pasaulē / Phenomenology Worldwide*. Rīga : LU FSI.

² Kūle, M. (2016) Fenomenoloģijas nozīme mūsdienu filozofiskās domas attīstībā. Turpat, 9–38, 10.

³ Turpat, 14.

Vienkārši izskaidrojot fenomenoloģiskās filozofijas būtību, – tās pamatā ir cilvēka pieredze, kas sevi parāda apziņā, ir aprakstāma, izmantojot smalki izstrādātas analītikas metodes, un atklāj jēgas. Filozofija vienmēr ir jautājusi par to, kas norūpina cilvēku: cik lielā mērā var uzticēties fenomeniem, kas pašatklājas apziņā?

Fenomenoloģijas pārsteidzošākā atbilde ir uzticēšanās un prasības cilvēkam, kurš domā. Proti, M. Kūle raksta, ka pamatrealitāte apziņā ir sasniedzama ar iedziļināšanos, vērojumu un atklāšanos. Un drošas zināšanas ir tās, kas ir fenomenoloģiskā nozīmē morāli uzticamiem, vai, citādi sakot, redukciju veikt spējīgiem cilvēkiem, kāds ir pašattīrīšanās akts veiktais cilvēks/domātājs – fenomenologs. Vērošanas vērošana ir apziņas pašatklājoša norise, kas saistīta ar to, ka jēgas pastāv kā dotais.

Fenomenoloģija ir ļoti plaši izmantojama un tikusi piemērota kā cilvēciski saprotams un realitāti atklājošs domāšanas rīks sociālajās zinātnēs, ekonomikā, ekoloģijā, cilvēkģeogrāfijā, vēsturē, lingvistikā, mākslas un literatūras kritiķā, psihoanalīzē, sociālpsiholoģijā, medicīnā, biznesā, komunikācijas jomā u. c.

Sniedzot fenomenoloģijas raksturojumu, tās attīstības Latvijā vēsturisko apskatu, analizējot patlabanējo situāciju un iezīmējot perspektīvu, profesore norāda, ka fenomenoloģija saista arī ar to, ka tā kā virziens ir it kā nepabeigta, un patiesībā to nemaz nevar pabeigt, jo aizvien uzrodas jauni tās lietojuma un skatījuma veidi.

Fenomenoloģija kā filozofija piedāvā izkopt vienu no lielākajām domāšanas mākslām, proti, prasmi filozofiski atšķirt „ka” no „kā”, jo fenomeniem, par ko runā fenomenoloģija, ir dziļākie apziņas slāņi, kas atklāj un apraksta būtības un jēgas, nevis demonstrē virspusējas parādības. Apziņas pārdzīvojumus skata kā pašpietiekamus, bez vajadzības tos skaidrot ar kaut ko citu. Vērošana neļaujas demonstrēt, atgādina M. Kūle, un tādējādi tā ir vērsta pret „noplicināto, naivo un bezatbildīgo masu kultūru [...] fenomenoloģija māca pietāti pret pasauli, taču tā nebūt nenozīmē padevīgu galvas noliekšanu visa notiekošā priekšā”⁴. Vai,

atgādinot fenomenoloģijas dibinātāja Edmunda Huserla teikto: „Nekur un nekad nevajag būt naiviem!” Vienkārši sakot, fenomenoloģija tic, ka dzīve var būt racionāla un sakarīga, tikai ļoti daudz kas ir atkarīgs no cilvēka, raksta M. Kūle. Fenomenoloģija aicina attīrīt piesārņoto apziņu, kas tiecas pakļauties naivām nostādnēm, autoritātēm, jo ikdienišķā apziņa ir „kā aizsvīdis, puteklains logs, caur kuru raugoties, nevaram ieraudzīt skaisto, dziļo un jēgas pilno pasauli. Taču mēs nevaram turpināt dzīvot pasaulē ar „netīriem logiem””⁵.

Šī kolektīvā monogrāfija uzrunā, jo, to lasot, var izbaudīt fenomenoloģijas dzīves dzirkstījumu un mutuļošanu, kas tai sākotnēji un aizvien bijis raksturīgs, – to, ko itālieši sauc par *spumante*, tā apzīmējot arī dzirkstošos dzērienus. Teksti iepriecina, tāpēc ka tie nav sausi, bet izverd no domāšanas avota un liecina par fenomenoloģijas un šā virziena domātāju vitalitāti. Un to varētu nosaukt par atjaunotu vitalitāti salīdzinājumā ar neseno fenomenoloģijas attīstības periodu pasaulē, kad sāka raisīties „baumas par fenomenoloģijas nāvi”. Tagad kārtējais filozofijas virziena atpūtas, augšanas un pārveides posms ir garām, tāpēc ir īstais laiks panorāmiskam apkopojumam un jaunu iespēju iezīmēšanai, ko redzam šai grāmatā.

Grāmatas pirmo nodaļu *Huserla fenomenoloģijas studijas* iesāk **Uldis Vēgners** – E. Huserla sistēmu perfekti pārzinošais Latvijas filozofu jaunākās paaudzes pārstāvis, kurš ar „tagad” koncepta pētījumiem fenomenoloģijā ir kļuvis ievērots jau starptautiskā līmenī. Un *tagad* uzdrošinās kritiski palūkoties uz *hyle* jeb vielas, jeb juteklisko dotumu jautājumu E. Huserla mantojumā. U. Vēgners pievēršas vienam no smagākajiem kritikas gadījumiem pret E. Huserla mantojumu, kas piedāvā izmest no fenomenoloģijas terminoloģijas hilētisma nojēgumu, vienkārši sakot, juteklisko, sajūtam, jo apšaubā šo t. s. hilētisko dotumu pārbaudāmību ar intuīciju, kā to saprot E. Huserla filozofijā un kas atbilst acīmredzamības kritērijam. Kritiķis apstrīd E. Huserla filozofijas iespējas pietiekami droši parādīt, ka cilvēks var apzināties savas sajūtas. Tāpēc U. Vēgners parāda minētās kritikas argumentu nepilnības,

⁴ Kūle, M. (2016) Fenomenoloģijas nozīme mūsdienu filosofiskās domas attīstībā. Turpat, 15.

⁵ Kūle, M. (2016) Fenomenoloģijas nozīme mūsdienu filosofiskās domas attīstībā. Turpat, 16.

iezīmējot tālāku diskusijas gaitu, kas balstītos uz precīzāku un labāku E. Huserla filozofijas izpratni.⁶

Maskavas profesore un viena no patiesi nopietnu, neideoloģizētu filozofisko pētījumu klasiskām autorēm padomju laikā, **Nellija Motrošilova**, pievēršas jautājumam par „tīro apziņu”.⁷ Pamatīgajā monogrāfijas rakstā filozofe analizē, kā E. Huserls vada smalko un detalizēto domas kustību uz tīrām apziņas formām un atpakaļ uz priekšmetisko saturu pārdzīvojumu. Kā jau monogrāfijas ievadrakstā norāda profesore M. Kūle, mūsdienu filozofija vairs netic apziņas modelim, kas vēro doto; ilūzijas, maldi un aizspriedumi nav izsviežami no apziņas; apziņa ir pasaulē esamības apziņa, ko nosaka valodiskais un vēsturiskais. Tos atklāj nevis dotā vērojums, bet saprašana un interpretācija. Citiem vārdiem sakot, „tīra apziņa”, kas bija jaunlaiku filozofijas iedomātais izejas un beigu punkts izziņas subjekta veiktajā objekta izziņas procesā, nav iespējama. Jo cilvēks ir dzīvs cilvēks, tāpēc nepastāv tīra uztvere, tajā vienmēr ir jāņem vērā cilvēka piederība situācijai, cilvēka persona un subjektivitāte.⁸

Šajā kontekstā N. Motrošilova vērienīgi un pārliecinoši iezīmē E. Huserla filozofijas izpētes laukus, kas organiski izriet no viņas izveidotās fenomenoloģiskās kustības analīzes shēmas. No E. Huserla iestrādēm mūsdienu fenomenoloģijai būtu iespējama divkārsa kustība: gan „uz augšu”, uz vēl lielāku analīzes „tīrību”, pie kāda „pār-loģiska” līmeņa, tāpat kā „uz leju”, nolaižoties vēl dziļāk pārdzīvojuma sapratnē. Pavisam īpašs pētījumu lauks N. Motrošilovas ieskatā būtu E. Huserla apziņas koncepcijā pastāvošās valodas analīzes samērošana ar mūsdienu filozofijas lingvistiskā pagrieziena virzieniem. Tas ir nepieciešams, lai virzītos projām no ilgi pastāvējušā aizsprieduma par valodas problemātikas trūkumu fenomenoloģijā. Kā gan citādi E. Huserla skolnieks, eksistenciālās fenomenoloģijas lielmeistars Martins Heidegers būtu varējis *aizdomāt* līdz valodas esamības jautājumam un tālāk

Hanss Georgs Gādameris – līdz Eiropai raksturīgās hermeneitikas tradīcijas atjaunošanai ar valodas ontoloģijas jeb esamības starpniecību, kas skaidro, ka mūsu saprašana ir valodiska?

Rinalds Zembahs analizē jautājumu par zinātnes objektivitāti, kas ir sevišķi aktuāls mūsdienu scientisma jeb zinātnieciskuma ideoloģijas spiediena apstākļos. Proti, E. Huserls bija diagnosticējis savu laikmetu kā jēgas iztukšotību, galvenokārt raugoties uz dabaszinātņu tehnizēšanos un komplicētu teoriju krājumiem zinātnē vai, vienkārši sakot, rodoties plaisai starp dabu pašu par sevi un subjektīvo pieredzējumu fenomenālo pasauli, kuras dotumi tikai izskatās objektīvi. Zinātnē ir zudusi pieejamās, uzskatāmās, vērojamās pasaules klātbūtne, tāpēc zinātnes vēsturiskās attīstības un tās ietekmes uz sabiedrību dēļ fenomenologam ir kļuvis apšaubāms pats zinātnes „fakts”. Tagad vairs nevar aprobežoties ar optimisma caurstrāvotu skatījumu – saskaņā ar to ir tikai jāizlabo dažas loģiski metodoloģiskas kļūdas zinātnes diskursā. Par spīti tam, ka zinātņu ideāls aizvien ir bijis acīmredzamība, tagad to atziņas ir zaudējušas uzskatāmību un līdz ar to uzticamību ne tikai nespeciālistu acīs – tā ir krīze. Tāpēc filozofam ir jāklūst par *epistemologu un terapeitu*, kurš cenšas norādīt atpakaļceļu „noklīdušajām” zinātnēm, proti, ceļu pie tā avota, kas vienmēr ir motivējis zinātnes, – pie, fenomenoloģiski sakot, dzīvespasaulē mītošās sākotnējās domāšanas, kuras iespējami precīzāks apraksts *epistemologam un terapeitam* būtu jāsniedz zinātnieku kopienai.⁹

Monogrāfijas otrajā daļā ir publicēti raksti par fenomenoloģijas tradīcijas izvērsumu. Nodaļu iesāk Latvijas Kultūras akadēmijas docētājs, autors spožajai disertācijai par atmiņu un laiku Anrī Begsona filozofijā – **Andrejs Balodis**. Rakstā viņš pievēršas fenomenoloģijas un bergsonisma salīdzinājumam, parādot, ka tie abi ir radniecīgi 20. gadsimta filozofijas virzieni, taču pret A. Bergsona filozofiju vērstā fenomenoloģijas kritika ir aizkavējusi iespējamo daudzsološo abu virzienu simbiozi. A. Balodis parāda, ka ķermenis, laiks un atmiņa gan

⁶ Vēgners, U. (2016) Hilētiskās dotības iespējamība Huserla fenomenoloģijā. Turpat, 39–54.

⁷ Motrošilova, N. (2016) Huserla *Loģiskie pētījumi* un mūsdienīgums. Turpat, 55–110.

⁸ Turpat, 13.

⁹ Zembahs, R. (2016) Jēgas krīze: laikmeta diagnostika Edmunda Huserla skatījumā. Turpat, 111–117.

A. Bergsona filozofijā, gan fenomenoloģijā ir konceptualizētas kā uz pieredzi balstītas zināšanu formas un to izpratne nav iespējama bez subjekta līdzdalības. Taču subjekts, raksta A. Balodis, nevar tikt domāts kā tukšs rezervuārs, kas piepildāms ar jebkādiem pieredzes saturiem: „Subjekts jau sākotnēji ir ķermeniski ierobežots, laiciski un apziņā par savu laiciskumu strukturēts, atmiņas neatgriezeniskuma un pagātnes ontoloģijas noteikts.”¹⁰ Sasaucoties ar E. Huserla jēgas krīzes tematiku, A. Bergsona filozofija var piedāvāt ļoti labu metodoloģisko izejas punktu, kurā savienotos zināšanas un pieredze.

Aizraujošā stāstījumā M. Kūle vēstī par Pasaules Fenomenoloģijas institūta ASV dibinātājas un ilggadējās vadītājas, Polijā dzimušās Annas Terēzes Timeņeckas dzīves fenomenoloģiju kā jaunu virzienu. Pavisam nesen A. Timeņeckas vārds izskanēja pasaules plašsaziņas medijos, kad pēc aiziešanas mūžībā tika atvērtas viņas vēstules sarakstē ar poļu fenomenologu Karolu Vojtilu – vēlāk pāvestu Jāni Pāvilu II. M. Kūle raksta: „Timeņeckas jaunībā aizsākusies draudzība ar pāvestu ir piederīga viscilvēciskākajām un jaukākajām, uzticības pilnām attiecībām.”¹¹ A. Timeņecka ir izveidojusi dzīves fenomenoloģijas virzienu, un, kā raksta M. Kūle, nav zināma vairāk neviena privātpersona 20. gadsimta otrajā pusē, kas filozofijas jomā bez starptautiskiem projektiem un universitāšu sponsorējuma būtu izdarījusi tik daudz kā viņa, lai attīstītu filozofijas idejas, sasauktu kopā visdažādāko valstu un profesiju ļaudis, mācītu fenomenoloģiju un publicētu grāmatas un žurnālus, un vēl, un vēl. A. Timeņeckas dzīvesgājums liek aizdomāties par tā veikuma uzticamību, ko filozofs var nodrošināt tikai ar savu dzīvi, lai ko par to domātu citi. Viņa nebija centusies izdabāt publikas gaumei, neklausījās tradicionālās fenomenoloģijas pārstāvju nievās par ierasto ceļu atstāšanu – viņa veidoja dzīves fenomenoloģiju, kas pārkāpa E. Huserla noliktās robežas,

pietuvojās katoliskajai filozofijai, tālāk virzījās uz pašas ekoloģisko filozofiju, kuras centrā ir mīlestība uz dzīvi un dzīvību. A. Timeņecka darbojās, kā raksta M. Kūle, bez cerībām ieņemt kādu slavējamu vietu 20. gadsimta filozofijas kanonā, taču pauda savu ontopoētisko skatījumu, brīvdomību un neatkarību.

Tālāk M. Kūle izvērš A. Timeņeckas dzīves fenomenoloģijas analīzi tās filozofisko jēdzienu gaismā: logoss un dzīve, šifrēšana un dzīves manifestācija, un ekofenomenoloģija, kas ietver dzīves fenomenoloģiju, taču nu jau arī vairākas citas domāšanas pieejas, pamatkonceptiju tālāku izstrādi un sadarbību ar dabaszinātņu speciālistiem. Galvenais šā virziena attīstībā ir pievēršība cilvēku kā dzīvu būtņu pastāvēšanai kopā ar tās jēgpilno uztveri cilvēka apziņā.

Itāliešu fenomenoloģe **Daniēla Verduči** turpina dzīves fenomenoloģijas tematikas izvērsumu saistībā ar dabiskās socialitātes jeb kopības izjūtas izžušanu mūsdienu sabiedrībā. A. Timeņeckas dzīves fenomenoloģijā itāliešu filozofe redz iespēju domāšanā par cilvēku kā būtņi attiecībās uzirdināt kopības izjūtu, kas vienkārši ir, pēc kuras cilvēki ilgojas, taču nespēj izlauzties cauri pārspīlēta individuālisma kultūras uzceltajām sienām. Dzīves dzirksts izlec notikumā, kurā cilvēks redz manifestējamies to, ka ir dzīva būtne.¹²

Tāpat šajā monogrāfijas nodaļā lasītājs var iepazīties ar mūzikas filozofijas oriģinālā pētījuma autores **Inetas Kivles** rakstu. Filozofe pievēršas skaņas un klusuma jēgai, skatot klausīšanos kā dzīves fenomenoloģisko pieredzi.¹³ Krājumā pelnīti atrasta vieta arī I. Kivles pētījuma publicējumam par būtību tvēruma iespējamību, izmantojot mākslas ontoloģiju.¹⁴ Proti, I. Kivle – atbilstīgi fenomenoloģijas nostādnēm – vēlas tuvoties lietu redzējumam, kādas tās ir būtībā. Šai ceļā viņa par sabiedroto izvēlas Aristoteli, kura mimēzes mācība var tikt apskatīta kā patiesības pašatklāšanās

¹⁰ Balodis, A. (2016) Ķermenis, laiks un atmiņa. Bergsona filozofijas kritika franču fenomenoloģijā. Turpat, 121–143, 142.

¹¹ Kūle, M. (2016) Pārsniedzot klasiskās fenomenoloģijas ietvarus: dzīves fenomenoloģijas projekts. Turpat, 147–170, 148.

¹² Verducci, D. (2016) The Consciousness of Being Alive: A Forgotten Transcendental Condition of Community and Togetherness. Turpat, 178–195.

¹³ Kivle, I. (2016) Auditory Phenomena and Human Life: Phenomenological Experience. Turpat, 171–178.

¹⁴ Kivle, I. (2016) Ontology of Art: Mimesis and Play. Turpat, 197–208.

teorija. Tā sasauca ar pavisam citādo mūsdienu hermeneitikas pieeju, kas skata mākslas darbu kā patiesības pašparādīšanās pieredzi.

Smeldzīgi lasīt nesen mūžībā aizgājušās talantīgās filozofes **Elgas Freibergas** rakstu par fenomenoloģijas un estētikas saikni, jo tā ir gan atkaltikšanās ar to domāšanas sakopotības spēku, kas bija raksturīgs Elgai, gan reizē pieredze par Latvijas filozofu kopību, kas ir palikusi bez viņas estētiskās, t. i., *aisthesis* jeb jutekliski tveramās, klātbūtnes. Rakstā E. Freiberga apskata fenomenoloģijas ietekmi uz domāšanu par mākslas darbu, estētiskās pieredzes izpratni, kā arī konfrontē fenomenoloģijas tīro struktūru meklējumus ar estētikas sensuālo jeb neizbēgami juteklisko raksturu. Šai kontekstā, būdama franču filozofijas un estētikas speciāliste, E. Freiberga analizē Žana Pola Sartra un Mišela Anrī filozofiskos uzskatus mākslas jomā, secinājumā spējot ietvert vismaz pāris atsaucis uz mūsdienu filozofijas jautājumiem: „Abu filozofu domu kopīgais patoss ir mākslas darba savatnīguma uzsvēršana, kas var izrādīties vislielākais ieguvums ceļā pie mākslas darba patiesības aizvien atliktās atklāšanās.”¹⁵

Amerikāņu filozofa Viljama Džeimsa pārdomas par reliģisko pieredzi **Velga Vēvere** analizē, parādot reliģijpētniecības jomā notikušo lūzumu, kas tiecās izpausties ar izlaušanos no psiholoģisma un introspektīva patības redzējuma uz huserlisko nostādni par atgriešanos pie „pašām lietām” jeb fenomenoloģijas. Un, lai arī V. Džeimss nav dēvējams par fenomenologu, viņš bija nonācis ļoti tuvu tās pamatapjēgumiem.¹⁶ Tā ir svarīga norāde, kas no pavisam cita filozofiskā skatpunkta ļauj ieraudzīt fenomenoloģijas priekšrocības reliģijpētniecībā.

Dzīves mākslas filozofs, psihoanalītiskās kultūras speciālists, daudzu filozofijas grāmatu autors un tulkotājs **Igors Šuvajevs** aplicina fenomenoloģijas nepabeigtības un atvērtības iespējas. Akadēmiskā pieredze Prāgas Kārļa Universitātē, čehu kultūras un valodas

pārzināšana ir ļāvusi filozofam nopietni pētīt un komentēt par *sokratisku fenomenologu* uzskatītā Jana Patočkas darbus. Un monogrāfijas rakstā autors ieskicē J. Patočkas un Mišela Fuko pieeju salīdzinājuma pieteikumu. Galvenais, kas vieno abus domātājus, ir *rūpe*. Lasītājs var iepazīties ar Latvijā plašāk nepazīstamā, taču pasaulslavenā Prāgas Sokrata – J. Patočkas – atziņām rūpes turēšanā par dvēseli viņa filozofisko meklējumu un avotu kontekstā, kā arī paraudzīties uz M. Fuko pašmākslu jeb eksistences mākslu.¹⁷

Monogrāfijas trešā nodaļa ir veltīta fenomenoloģijai Latvijā un Lietuvā. Un te lasītājam ir iespēja iepazīties ar to, kā un kāpēc – un, jāteic uzreiz, nepavisam ne atvērtām rokām – fenomenoloģija tika uztverta Latvijas 20. gadsimta pirmās puses intelektuāļu vidē.¹⁸ Par spīti tam pasaulē visslavenākie un pazīstamākie Latvijas filozofi Teodors Celms un Brazīlijā dzīvojušais un strādājušais latviešu jezuīts Staņislavs Ladusāns ir snieguši ieguldījumu fenomenoloģijas attīstībā. Attiecīgi – ar E. Huserla kritiku un rosinājumu smalkāk izstrādāt intersubjektivitātes jautājumu jeb koncepciju par to, ka ir iespējama cilvēku savstarpējā komunikācija, un – ar tomisma un fenomenoloģijas sintēzi daudzpusīgā humānisma filozofijā, kuras pamatā ir kognitīvā jeb izziņas fenomenoloģija.¹⁹

Dzirkstošu un fenomenāli urdošu rakstu varam lasīt par fenomenoloģiju Lietuvā. Te autors neatvairāmā atklātībā diskutē par to, ko nozīmē vārdkopa „fenomenoloģija Lietuvā”, aplūko tās attīstību, pauž pārliecību, ka filozofiskajai pētniecībai vajadzētu sekot filozofa Arūna Sverdjola paraugam, kurš ir pietiekami godīgs un apzinīgs, un radošs, lai fenomenoloģijas klasiķu darbus interpretētu saskaņā ar *mūsu*, t. i., lietuviešu, uztveri: „Visai lietuviešu filozofiskajai pētniecībai vajadzētu tikt attīstītai šādā veidā, nevis rrokoties

¹⁵ Freiberga, E. (2016) Mākslas darba eksistenciālā un afektīvā pieredze: Sartrs un Anrī. Turpat, 209–231, 231.

¹⁶ Vēvere, V. (2016) Viljamss Džeimss: reliģiskās pieredzes fenomenoloģiskā deskripcija. Turpat, 233–246.

¹⁷ Šuvajevs, I. (2016) Rūpes turēšana. Patočka un Fuko. Turpat, 247–259.

¹⁸ Vēgners, U. (2016) Fenomenoloģijas recepcija Latvijas akadēmiskajā vidē 20. gadsimta pirmajā pusē. Turpat, 263–280.

¹⁹ Kūle, M. (2016) Teodors Celms un Staņislavs Ladusāns SJ – salīdzinošais skatījums. Turpat, 281–292.

cauri fenomenoloģijas klasiķu darbiem. [...] Interesanta ir oriģināla interpretācija, nevis „objektīva” restaurācija.”²⁰ Ļoti interesanti ir uzzināt, ka Lietuvas fenomenologu pamatinterese ir dejas un filozofijas saskares punkts, kas prasīt prasa paplašināt filozofiskās jaunrades jēdzienu.

Ja jautātu, ko par šādu pieeju saka latviešu filozofi, tad jāturpina vien lasīt tālāk interviju ar M. Kūli, kura izvērtē fenomenoloģijas pētījumu līmeni Latvijā pasaules kontekstā. Katrā ziņā profesore pašas filozofiskajā jaunradē kā Latvijas fenomenoloģijai piemītoša raksturiezīme ir kultūras fenomenoloģijas izstrāde un fenomenoloģijas izmantošana, lai sargātu vērtības, tātad fenomenoloģijas un aksioloģijas jeb vērtībfilozofijas sintēze.²¹

Visbeidzot, ceturtajā nodaļā bibliogrāfijā ir apkopotas nozīmīgākās Latvijas filozofu publikācijas starptautiskajos izdevumos par fenomenoloģijas tematiku.

Jāteic, ka grāmata par fenomenoloģiju mūsdienu pasaulē ir publicēta īstajā brīdī jeb *kayros* – tā ar grieķu terminu apzīmē kādu būtisku pavērsiena brīdi, laiku, kad notiek kas patiesi svarīgs. Un Latvijas filozofijā tas ir jaunas pieredzes laiks, kad no jauna ir iespējams atklāt fenomenoloģijas iespējas cilvēku kopesamības labiekārtošanā, kas tik ļoti nepieciešama mūsdienu pasaulē.

Šo pavērsieni iezīmējusi vesela virkne notikumu: jauno filozofu sekmīga sadarbība ar medicīnas, biznesa, mākslas un komunikācijas speciālistiem, izmantojot fenomenoloģijas iestrādes; jaunu fundamentālu fenomenoloģijas pētījumu parādīšanās, starp kuriem jāizceļ Ulda Vēgnera un Māras Grīnfeldes monogrāfiju

nākšana klajā; starptautiski izcilu filozofu, zinātnes un izdevējdarbības organizatoru vizītes Latvijā akadēmisko kontaktu iedibināšanas nolūkos – lai pieminam tikai M. Heidegera fenomenoloģijas speciālista un kopoto rakstu zinātniskā izdevuma redaktora Petera Travnija (*Peter Trawny*) vizīti, kā arī plašo akadēmiskās vizītes programmu, ko Latvijā īstenoja Lāterāna Pontifikālās universitātes profesors Frančesko Alfjeri (*Francesco Alfieri*), kurš strādā kopā ar M. Heidegera teorētiskā mantojuma pārvaldītāju filozofijas profesoru Frīdrihu Vilhelmu fon Hermanu.

Vēl jo vairāk fenomenoloģijas attīstības Latvijā *kairosa* laiku iezīmē LU Filozofijas un socioloģija institūta un Vēstures un filozofijas fakultātes rīkotā starptautiskā konference filozofijā *Fenomenoloģija un estētika*, kas šogad notika Rīgā no 29. jūnija līdz 1. jūlijam. Tajā uzstājās 47 pētnieki no 18 valstīm. Galvenie runātāji bija tādi savā laukā atzīti pētnieki kā Natālija Artemenko (Krievija), Rūdolfš Bernets (Beļģija), Nikolass de Varrens (Beļģija), Sauļus Geņušas (Ķīna), Maija Kūle un Sesīlija Sjoholma (Zviedrija).

Konference bija veltīta attiecībām starp fenomenoloģiju un estētiku plašā nozīmē, sākot ar jautājumiem par sajūtu pieredzes, iztēles un ķermeņa attiecībām un beidzot ar jautājumiem par fenomenoloģijas un dažādu mākslu, tostarp glezniecības, mūzikas, literatūras, dejas, arhitektūras un teātra, attiecībām, izgaismojot fenomenoloģijas tradīcijas mantojumu šo jautājumu risinājumā Centrāleiropā un Austrumeiropā, kā arī izvērtējot šo vēsturisko mantojumu un tā potenciālu mūsdienu fenomenoloģijas un mākslas attīstībā.

Un tas viss atkal ir jauna pieredze – kaut kas *neapgāzams, kas parādās, atklāj sevi*, paver jaunus jēgas horizontus, lai cilvēks būtu spējīgs izturēt, uzturēt un jēdzīgi piepildīt dzīvi.

²⁰ Kačerausks, T. (2016) Fenomenoloģija Lietuvā. Turpat, 293–306.

²¹ Velgas Vēveres intervija ar Maiju Kūli par fenomenoloģiju pasaulē un Latvijā. Turpat, 307–311.